

Kraków, 01 czerwca 2017 r.

dr hab. Marek Stefański
Wydział Instrumentalny
Katedra Organów
Akademia Muzyczna w Krakowie
ul. św. Tomasza 43
31-027 Kraków

Recenzja w przewodzie doktorskim Pana mgr. Martina Gregoriusa w dziedzinie sztuk muzycznych, w dyscyplinie artystycznej Instrumentalistyka.

Zlecniodawca Recenzji:

Akademia Muzyczna im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu, pismo Dziekana Wydziału Instrumentalnego prof. zw. dr. hab. Alicji Kledzik z dnia 28.04.2017 r. Zlecenie zostało podjęte w związku z Uchwałą Rady Wydziału Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu nr 34/II/2016/2017 z dnia 27.02.2017 roku (załączono protokół z głosowania w sprawie rzeczony Uchwały), w odpowiedzi na wniosek Pana mgr. Martina Gregoriusa z dnia 05.01.2017 roku w sprawie wszczęcia przewodu doktorskiego na stopień doktora sztuki w dziedzinie sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej Instrumentalistyka (podstawa: art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz 1 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora). Na mocy przywołanej powyżej Uchwały Rady Wydziału AM im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu została mi powierzona funkcja recenzenta w niniejszym postępowaniu doktorskim. Do wyżej wymienionego pisma została dołączona dokumentacja, która zawiera:

- w części pierwszej dokumenty przewodnie, między innymi:
 1. Wniosek mgr. Martina Gregoriusa do prof. zw. dr. hab. Alicji Kledzik, Przewodniczącej Rady Wydziału Instrumentalnego AM im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu z dnia 05.01.2017 roku, z prośbą o wszczęcie przewodu na stopień doktora sztuk muzycznych w dziedzinie Instrumentalistyka.
 2. Kserokopię dyplomu ukończenia studiów drugiego stopnia w dziedzinie sztuk muzycznych, w dyscyplinie artystycznej Instrumentalistyka, w Akademii Muzycznej im S. Moniuszki w Gdańsku (2015)
 3. Kserokopię ukończenia studiów w zakresie gry na organach „Konzertexamen“ w Hochschule für Musik Detmold (2016)
 4. Kserokopię ukończenia studiów w zakresie improwizacji organowej w Conservatoire à Rayonnement Régional Ville de Saint-Maur-des-Fossés (2014)
 5. Kwestionariusz osobowy
 6. Życiorys w języku polskim
 7. Koncepcję pracy doktorskiej wraz z propozycją dzieła artystycznego
 8. Opinie o Doktorancie wraz z ich tłumaczeniem na język polski autorstwa prof. Pierre'a Pincemaille'a (Francja) i prof. Tomasza Adama Nowaka (Niemcy)

- w części drugiej dorobek artystyczny:

1. Wykaz posiadanych nagród i wyróżnień artystycznych oraz naukowych
2. Opis i wykaz dorobku twórczego i artystycznego
3. Repertuar
4. Informacje o działalności popularyzującej naukę lub sztukę
5. Kserokopie dyplomów z konkursów
6. Kserokopie broszur z sesji naukowych
7. Kserokopie certyfikatów uczestnictwa w kursach i warsztatach mistrzowskich
8. Kserokopie recenzji koncertów i artykułów prasowych
9. Kserokopie programów i plakatów z koncertów

- w części trzeciej:

1. Pracę doktorską „Między kompozycją a improwizacją. Francuska szkoła improwizacji organowej w świetle twórczości wybranych przedstawicieli”, napisaną pod kierunkiem prof. dr hab. Elżbiety Karolak, złożoną w Katedrze Fortepianu, Organów i Akordeonu na Wydziale Instrumentalnym Akademii Muzycznej im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu (także w wersji elektronicznej)
2. Dzieło artystyczne w ramach pracy doktorskiej w formie zapisu elektronicznego – płyta CD z solowymi utworami organowymi Charlesa Tournemire’a, Pierre’a Pincemaille’a, Thierry’ego Escaicha oraz improwizacjami własnymi, w interpretacji Doktoranta

Podstawowe informacje o Doktorancie

Pan Martin Gregorius (do dnia 9.06.2015 r. Marcin Grzegorzcyk) urodził się dnia 25 grudnia 1991 roku w Gdyni. Początkowo uczył się gry na fortepianie, w wieku czternastu lat zainteresował się organami. Ogólnokształcącą Szkołę Muzyczną I i II st. im. F. Nowowiejskiego w Gdańsku ukończył w dwóch specjalnościach: fortepian i organy. W okresie nauki szkolnej uczestniczył w kursach interpretacji i improwizacji organowej, prowadzonych przez uznanych wirtuozów, między innymi z Niemiec, Włoch, Francji i Holandii. Udziałem Doktoranta stały się, w okresie poprzedzającym studia wyższe, nagrody i wyróżnienia w konkursach organowych, spośród których szczególnie należy docenić II nagrodę w I Międzynarodowym Konkursie Organowym „Organiści Nowej Europy 2008” w Krzeszowie oraz I nagrodę w Konkursie Organowym w Rumii, w ramach Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Religijnej (2009).

W roku 2011 pan Martin Gregorius został przyjęty do klasy organów prof. dr. hab. Romana Peruckiego i dr. hab. Hanny Dys w Akademii Muzycznej im. S. Moniuszki w Gdańsku. Rozpoczął równocześnie studia w Hochschule für Musik w Detmold w klasie organów oraz w specjalności muzyka kościelna, pod kierunkiem między innymi prof. Tomasza Adama Nowaka. W 2013 roku, jak podaje w Życiorysie, dzięki stypendium otrzymanemu w ramach programu Erasmus, przez jeden semestr pracował w Conservatoire National Supérieur de Musique et de Danse w Paryżu, pod kierunkiem uznanych autorytetów w dziedzinie interpretacji i improwizacji organowej: M. Bouvarda, O. Latry’ego i P. Lefebvre’a. Dodatkowo, w roku 2014 Doktorant ukończył z Pierwszą Nagrodą studia w zakresie improwizacji organowej w klasie prof. Pierre’a Pincemaille’a w Conservatoire à Rayonnement Regional Ville de Saint-Maur-des-Fossés. Studia w Akademii Muzycznej im. S. Moniuszki w Gdańsku Pan Martin Gregorius ukończył z wyróżnieniem w roku 2015. Rok później otrzymał dyplom z oceną bardzo dobrą, studiów trzeciego stopnia w zakresie gry organowej, tzw. Konzertexamen, w Hochschule für Musik Detmold.

Dyplomant szczeni się laureami: zdobytymi podczas międzynarodowych konkursów interpretacji i improwizacji organowej. Są to: VIII Międzynarodowy Konkurs im. J.P. Sweelincka w Gdańsku (2012 –

II nagroda), Quinto Concorso internazionale d'organo „Premio Elvira di Renna” w Pontecagnano-Faiano we Włoszech (2014 – III nagroda), Concours International d'Orgue Dudelange, Luxembourg (2015 – III nagroda), Internationaler Wettbewerb für Orgel improvisation w Aigen-Schlögl w Austrii (2016 – I nagroda), 6. Internationaler Wettbewerb für Orgel improvisation w Münster/Billerbeck w Niemczech (2016 – I nagroda i nagroda publiczności). Ten dorobek konkursowy Pan Martin Gregorius uzupełnia nagrodami i wyróżnieniami przyznanymi między innymi przez władze uczelni muzycznych, w których studiował oraz przez pomorskie władze samorządowe.

Działalność koncertowa Doktoranta obejmuje solowe i kameralne występy w Polsce oraz w Niemczech i we Francji (por.: Dokumentacja – Programy i plakaty z koncertów). Pan Martin Gregorius jawi się także w roli dyrygenta, a jego aktywność muzyczna w tym kontekście wiąże się głównie z koncertami zrealizowanymi podczas studiów w zakresie muzyki kościelnej w Niemczech. Nieobce są Doktorantowi zainteresowania muzykologiczne, wyrażające się dwukrotną prezentacją referatów podczas sesji naukowych w Gdańsku i w Poznaniu.

Jako organista liturgiczny Doktorant realizował swoją muzyczną aktywność już w czasie nauki w OSM w Gdańsku, kontynuował ją w kilku kościołach podczas studiów w Niemczech.

Ocena dokumentacji i opis dorobku artystycznego

Dokumentacja drogi edukacji muzycznej oraz dorobku artystycznego, wraz z koncepcją pracy doktorskiej i propozycją dzieła muzycznego, zostały przygotowane przez Doktoranta w sposób staranny i na ogół kompletny pod względem wymogów formalnych, treści i formy.

Pan Martin Gregorius jest artystą bardzo młodym, nie tylko poprzez wskazanie metrykalne, ale zwłaszcza stażem artystycznej aktywności. Fakt ten podkreśla dobitnie sytuacja, gdy wniosek o wszczęcie przewodu doktorskiego zostaje złożony w Akademii Muzycznej im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu niespełna siedem miesięcy po uzyskaniu dyplomu studiów drugiego stopnia w Akademii Muzycznej im. S. Moniuszki w Gdańsku oraz pół roku przed zdaniem egzaminów końcowych studiów stopnia trzeciego w muzycznej uczelni w Detmold.

Jakie zatem wartości w dotychczasowym dorobku artystycznym owego młodego Doktoranta należy docenić jako predestynujące do ubiegania się o tytuł doktora sztuki?

W moim odczuciu istnieją dwa rozdziały aktywności muzycznej pana Martina Gregoriusa, które zasługują na szczególne uznanie. Pierwszym z nich jest chęć nieustannego i wielokierunkowego rozwoju artystycznego, ukazująca się w kontynuacji studiów w różnych uczelniach muzycznych, reprezentujących odmienne, lecz wzajemnie uzupełniające się obszary tradycji muzyki organowej jako sztuki interpretacji i improwizacji. Doktorant nie poprzestał na wzorowej realizacji toku studiów w macierzystej uczelni w Gdańsku, lecz wiedziony najprawdopodobniej chęcią dalszego rozwoju oraz chwalebnym imperatywem poznania, udał się do Niemiec i do Francji, gdzie odszukał uznanych w świecie artystów i pedagogów, reprezentujących najwyższe autorytety w dziedzinie muzyki organowej, szczególnie w zakresie improwizacji i podjął pod ich kierunkiem regularne studia. Uwieńczył je dyplomami z wysokimi ocenami.

Druga droga muzycznej realizacji Pana Martina Gregoriusa, podobnie jak pierwsza bardzo wymierna w swoich skutkach, to udział w międzynarodowych konkursach muzyki organowej. Tutaj największe znaczenie mają najwyższe laury Doktoranta uzyskane w trzech rywalizacjach improwizatorskich: w Luxemburgu w roku 2015 oraz rok później w Aigen-Schlögl w Austrii i w Münster / Billerbeck w Niemczech. Jurorami w owych konkursowych zmaganiach byli organiści o najwyższym światowym autorytecie w dziedzinie improwizacji: Pierre Pincemaille, Benoît Mernier, Madame Pascale Rouet, Jaroslav Tuma, Heribert Metzger, Jos van der Kooy, Philippe Lefebvre i Tomasz Adam Nowak. Trudno

zatem o bardziej obiektywną, wszechstronną i kompetentną ocenę zdolności i umiejętności improwizatorskich Doktoranta.

Jeśli chodzi o dorobek artystyczny pana Martina Gregoriusa w zakresie działalności koncertowej, z racji młodego wieku i niezwykle krótkiego stażu pomiędzy uzyskaniem dyplomu magistra sztuki a przystąpieniem do przewodu doktorskiego, jest on dość skromny. Doktorant wymienia w dokumentacji 60 koncertów zrealizowanych w latach 1999-2017, spośród których 38 stanowią recitale organowe, 13 to koncerty kameralne z udziałem organów, 9 pozycji jest koncertami, w których Dyplomant wystąpił w roli dyrygenta, realizatora partii basso continuo (także na klawesynie) oraz jako pianista. Nie sposób nie zwrócić uwagi na fakt, iż po ukończeniu przez Doktoranta studiów drugiego stopnia w Akademii Muzycznej im S. Moniuszki w Gdańsku, czyli począwszy od czerwca 2016 roku, w spisie koncertów widnieje jedynie 9 publicznych występów, a w końcowej części Dokumentacji odnajdujemy kserokopie wydawnictw, dotyczące 5 spośród nich. Koncerty datowane wcześniej wpisują się w działalność Doktoranta w latach studenckich, część z nich to audycje w ramach klas organowych. Rozdział Dokumentacji poświęcony działalności koncertowej nie został opracowany w sposób kompletny. Autor nie podaje dokładnych programów poszczególnych koncertów, które ukazywałyby spektrum programowe, którym dysponuje i które realizuje Doktorant oraz przedstawiały ewentualną różnorodność lub preferencję wykonywanych dzieł. Dla poprawy przejrzystości owego katalogu koncertowego miałyby znaczenie podział publicznych prezentacji na recitale organowe, koncerty kameralne z udziałem organów oraz inne.

Ostatni rozdział Dokumentacji zatytułowany „Programy i plakaty z koncertów” i pozostający w merytorycznej korelacji ze spisem wybranych koncertów, zawiera 33 pozycje. Nie udało się w nim odnaleźć publikacji odnoszących się do pozostałych 27, wymienionych uprzednio. Trudności nastręcza także przypisanie kserokopii danego plakatu lub programu do koncertu wymienionego w spisie. Standardem dokumentacji działalności koncertowej jest użycie numeracji w spisie koncertów i przeniesienie tejże do działu zawierającego kserokopie plakatów i programów. Wśród kserokopii wydawnictw koncertowych, tylko w niektórych widnieją szczegółowe programy. Fakt ten, w połączeniu z brakiem wykonanych programów w spisie koncertów, nie pozwala na rzetelny ogląd zakresu literatury organowej, którą dysponuje i wykonuje publicznie Doktorant.

Katalog solowej literatury organowej, którą, jak podaje Dyplomant, posiada w dyspozycji, zawiera nazwiska 54 kompozytorów oraz 5 zbiorów tabulaturowych. Nie znajdziemy jednak w tej części Dokumentacji pozycji literatury kameralnej, symfonicznej czy oratoryjnej z udziałem organów, przez co nie wiadomo, w jakim zakresie jest ona objęta zainteresowaniem Doktoranta i jakie są Jego doświadczenia w tej dziedzinie wykonawstwa muzycznego (por. „Życiorys”: „Koncertowałem jako solista i kameralista wspólnie z różnymi dyrygentami, solistami i orkiestrami...”). Dokumentacja nie potwierdza także nagrań dla Telewizji Polskiej, Polskiego Radia oraz dla rozgłośni niemieckich i francuskich, na które to fakty pan Martin Gregorius powołuje się w swoim Życiorysie. Dotychczasowy dorobek artystyczny Doktoranta nie zawiera publikacji fonograficznych.

Recenzje z koncertów organowych stanowią w Dokumentacji kserokopie jedynie trzech publikacji, z których tylko jedna odnosi się do koncertu wykonanego w Polsce.

Równie skromnie przedstawia się jak na razie dorobek naukowy pana Martina Gregoriusa, który wyraża się udziałem w roli prelegenta w dwóch sesjach naukowych: w Akademii Muzycznej im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu (2015) i w macierzystej uczelni w Gdańsku (2016), zrealizowanych przez Doktoranta jeszcze przed otrzymaniem tytułu magistra sztuki. Z dokumentacji nie wynikają także jakiegokolwiek doświadczenia Doktoranta w zakresie pedagogiki muzycznej.

„Młodzińczyk wiek to przypadłość, z której wszyscy dość szybko się leczymy”. Dotychczasowa dynamiczna i kreatywna postawa pana Martina Gregoriusa w zakresie wszechstronnej własnej edukacji artystycznej,

uwieńczona sukcesami odwaga w przystępowaniu do konkursowych rywalizacji, postęp, choć na razie skromny, w zdobywaniu doświadczeń koncertowych oraz uwidocznienie rysu naukowego osobowości Doktoranta, wyrażone w przystąpieniu do przewodu doktorskiego, dają podstawę do przekonania, iż dorobek muzyczny młodego wirtuoza będzie systematycznie wzbogacany i uwiarygodni okazany Mu niniejszym kredyt zaufania w tym zakresie oceny Dokumentacji, przygotowanej w celu realizacji przewodu doktorskiego.

Ocena pracy doktorskiej – opisu dzieła artystycznego

Doktorant przedstawił do oceny pracę doktorską zatytułowaną „Między improwizacją a kompozycją. Francuska szkoła improwizacji organowej w świetle twórczości wybranych przedstawicieli”. Rozprawie doktorskiej towarzyszy dzieło artystyczne w postaci płyty CD, na której zostały zarejestrowane solowe utwory organowe francuskich kompozytorów przełomu XIX i XX wieku oraz drugiej połowy XX stulecia: Charlesa Tournemire’a, Pierre’a Pincemaille’a i Thierry’ego Escaicha, mające swoją proveniencję w improwizacji. Nagrania dopełniają improwizacje Pana Martina Gregoriusa, pozostające pod względem języka muzycznego i form, w bezpośredniej korelacji z opusami twórców francuskich. W kontekście tytułu opisu dzieła artystycznego można domniemywać, iż Doktorant, poprzez umieszczenie w programie nagrania własnych improwizacji, również siebie zalicza do grona wybranych przedstawicieli francuskiej szkoły improwizacji organowej. Być może w tytule dzieła artystycznego i jego opisu mogło zostać zawarte jakiegokolwiek sformułowanie, wskazujące na obecność własnych improwizacji w ich programie i treści. Te bowiem są znaczącą wartością dla jakości dzieła artystycznego i dla jego opisu, przedstawionych przez Doktoranta.

Rozprawa doktorska składa się ze 197 ponumerowanych stron. Stanowi „Opis dzieła artystycznego w ramach pracy doktorskiej”, przez co pod względem merytorycznym pozostaje w korelacji z dziełem artystycznym w postaci rejestracji fonograficznej. Część opisowa podzielona została na cztery rozdziały, w obrębie których znajduje się dodatkowo 18 podrozdziałów. Całość poprzedza wstęp, wieńczy zaś zakończenie, bibliografia, streszczenie w języku polskim i angielskim oraz aneks z dyspozycjami sześciu organów, objętych zainteresowaniem Autora.

Wstęp otwierający rozprawę ma charakter osobisty. Doktorant przedstawia w nim ogólny zarys idei pracy i podaje okoliczności, które skłoniły go do podjęcia na rzecz przewodu doktorskiego tematyki, określonej w tytule. Rozdział I stanowi wykład o genezie improwizacji, jej obecności w różnych kulturach na przestrzeni minionych stuleci, nie tylko w kontekście muzyki. Wiedza ta wydaje się być encyklopedyczną, lecz w przypisach ani w bibliografii nie znalazłem odniesień do źródła lub większej ich liczby, które posłużyły Doktorantowi do przedstawienia owego kompendium, zresztą prawdziwego, odnośnie improwizacji. Szczególnie interesujący jest podrozdział 1.2., stanowiący formę antologii metod nauczania improwizacji w Konserwatorium Paryskim poczynawszy od roku 1819, aż do czasów współczesnych. Nie sposób nie zauważyć w strukturze owego podrozdziału analogii do formy drzewa genealogicznego, które w tym przypadku ilustruje sukcesję paryskiej szkoły improwizatorskiej od czasów Nicolasa Séjana, pierwszego profesora, do László Fassanga, najmłodszego w szeregach kadry profesorskiej w tej dziedzinie. Treść zawarta w tym podrozdziale bazuje w okazałej całości na pracy Odile Jutten, zatytułowanej *L’enseignement de l’improvisation à la classe d’orgue du Conservatoire de Paris: 1819-1986: d’après la thématique de concours et d’examens*. Im bardziej Autor w swej narracji, wiedziony tokiem opisu Odile Jutten, zbliża się do czasów współczesnych, tym więcej wiedza bibliograficzna zostaje ubogacona informacjami własnymi, uzyskanymi bezpośrednio od sukcesorów francuskiej szkoły improwizacji: Pierre’a Pincemaille’a i Thierry’ego Escaicha. Pan Martin Gregorius omawia następnie w zarysie historycznym sakralną improwizację organową francuskiego kręgu kulturowego w zakresie jej form, tematów zaczerpniętych ze śpiewów liturgicznych i zwyczajów preferowanych w paryskich kościołach. Dzieli przedstawioną wiedzę na okres przed Soborem Watykańskim II i po jego zakończeniu, kiedy to dokonała się zauważalna w swych skutkach reforma liturgii, odnosząca się także do muzyki sakralnej.

Ta część pracy doktorskiej, zajmująca 38 stron (1/5 objętości pracy), stanowi kontekst historyczny i kulturowy do kolejnej części dysertacji, którą Autor zatytułował: *Zarys biograficzny oraz charakterystyka kompozycji Charlesa Tournemire'a. Problematyka działalności artystycznej Pierre'a Pincemaille'a i Thierry'ego Escaicha – wybitnych przedstawicieli współczesnej szkoły improwizacji organowej we Francji*. Kompendium wiedzy, dotyczącej działalności artystycznej Charlesa Tournemire'a stanowi dla współczesnych organistów i muzykologów książka Pascala Janco, zatytułowana *Charles Tournemire, o ule mythe de Tristan*. Na tej pozycji bibliograficznej Doktorant oparł wiedzę dotyczącą francuskiego organisty i improwizatora przełomu XIX i XX wieku. O biografii Pierre'a Pincemaille'a i Thierry'ego Escaicha, cechach stylów ich improwizacji, metodyce jej nauczania i praktycznej realizacji tej sztuki podczas liturgii i w ramach programów koncertowych, Autor opowiada natomiast niejako „z pierwszej ręki”. W przypadku Thierry'ego Escaicha uzupełnia faktografię i własne refleksje o analizę formalną twórczości kompozytorskiej tego organisty, może nawet zbyt skrupulatną w kontekście tytułowego zagadnienia. Owa analiza dzieł organowych Escaicha jest wiernym tłumaczeniem z języka francuskiego lub angielskiego na polski opisu utworów, zamieszczonego na stronie internetowej www.eschais.org. Indeks utworów będących w dorobku twórczym Escaicha odróżnia biogram tego organisty od Pierre'a Pincemaille'a, pragnącego pozostać „jedynie” improwizatorem. Możliwość bezpośredniej konfrontacji Doktoranta z owymi kluczowymi postaciami francuskiej organistyki usprawiedliwia znikomą liczbę przypisów (jedno odniesienie do źródła, na stronie 92 – strona internetowa www.escaich.org) w części drugiego rozdziału pracy (2.2.1. do 2.3.4), czyniąc z doświadczeń Autora wiedzę źródłową dotyczącą preferencji artystycznych i form ich wyrazu w zakresie improwizacji organowej u owych twórców. Rozdziałowi temu towarzyszą liczne przykłady nutowe autorstwa Pierre'a Pincemaille'a i Thierry'ego Escaicha, dotyczące charakterystycznych i preferowanych przez nich we własnym stylu improwizatorskim i w dydaktyce współbrzmień harmonicznym, zwrotów kadencyjnym, harmonii pieśni kościelnych, pastiszów opracowań chorałowych na różne sposoby w stylu J.S. Bacha, skal, czy propozycji tematów do improwizowanych fug. Przykłady nutowe nie zostały opatrzone odniesieniami do źródeł, z których są zaczerpnięte. Można domyślać się, że były one dla Doktoranta, czy też są nadal, materiałem do studiów nad technikami improwizatorskimi jego mistrzów i pozostają w dyspozycji pana Gregoriusa. Na drugi rozdział pracy składa się aż 85 stron, czyli jedynie nieco mniej, niż wynosi połowa rozprawy.

Trzeci rozdział jest opisem i analizą utworów nagranych przez Dyplomanta na płycie CD, stanowiącej dzieło artystyczne w przewodzie doktorskim. Treść tego rozdziału, któremu zostało poświęconych 45 stron rozprawy (1/4 całości), w bezpośredni sposób odnosi się do materiału fonograficznego, stanowiącego formalną całość z pracą doktorską. Pan Martin Gregorius rysuje w przypadku każdej kompozycji genezę jej powstania, dokonuje fachowej analizy formalnej, odnosząc czytelnika do partytur *Cinq Improvisations pour orgue reconstituées par Maurice Duruflé* Tournemire'a, *Prologue et Noël varié* Pincemaille'a i *Récit pour orgue* Escaicha, z których dwie ostatnie zostały dołączone do przewodowej dokumentacji. Opisuje ponadto stylistykę i estetykę przedmiotowych kompozycji, zwracając każdorazowo szczególną uwagę na ich osobliwości harmoniczne i rytmiczne. To właśnie harmonia zdaje się pozostawać dla francuskich współczesnych improwizatorów jednym z najbardziej charakterystycznych i indywidualnych środków wyrazu muzycznego. Logicznym następstwem opisu i analizy utworów nagranych przez Doktoranta na płycie CD jest omówienie zagadnień wykonawczych przedmiotowych kompozycji. Na ich treść składają się dwa wątki: informacje o preferencjach interpretacyjnych przekazane przez kompozytorów (Pincemaille'a i Escaicha) oraz własne doświadczenie Doktoranta wynikające z wykonawstwa *Prologue et...* i *Récit...*

Szczególnie interesującym wątkiem rozprawy doktorskiej, w świetle zainteresowań muzycznych Doktoranta i faktów zawartych w artystycznej biografii, jest część poświęcona improwizacjom własnym. Są nimi: *Preludium i podwójna fuga na temat Kyrie XI z Mszy gregoriańskiej Orbis factor* oraz *Improwizowana Suita symfoniczna Ad honorem Beata Maria Virgine*. Opis własnych świadczeń w dziedzinie improwizacji, pod względem warsztatu analitycznego i skrupulatności analizy, jest spójny z formą i metodologią opisu kompozycji Pincemaille'a i Escaicha, przedstawionego uprzednio. Rozdziały 2 i 3 pracy doktorskiej Pana Martina Gregoriusa w najbardziej ścisły sposób rozwijają zagadnienie sformułowane w tytule pracy. Razem

zajmują one 130 stron dysertacji, z czego wynika, iż ponad jej połowa pozostaje w najbliższej korelacji z obroną problematyką badawczą i programem dzieła artystycznego.

Ostatni, czwarty rozdział pracy doktorskiej, posiada formę podsumowania dotychczas przedstawionych faktów i rozważań Autora. Podejmuje próbę rozwinięcia frapującego zagadnienia tytułowego, którym jest korelacja dwóch muzycznych bytów: kompozycji i improwizacji, na przykładzie dorobku w tej dziedzinie kompozytorów francuskich minionych epok oraz działających współcześnie. Treść tego rozdziału bazuje na własnych przemyśleniach i doświadczeniach zdobytych przez pana Martina Gregoriusa podczas studiów we Francji, lecz także zapewne w Niemczech. W zakończeniu dysertacji Autor raz jeszcze dobitnie docenia znaczenie improwizacji dla wszechstronnego wykształcenia profesjonalnego organisty, tak w wiekach minionych, jak również współcześnie. Widzi możliwość jej praktyki w interdyscyplinarnym kontekście sztuki, poprzez współdziałanie z literaturą, filmem czy sztukami plastycznymi. W swych rozważaniach Doktorant porusza się także w perspektywie futurystycznej. Podejmuje próbę oceny perspektyw i możliwych dróg ewolucji sztuki improwizacji w powiązaniu z kierunkami rozwoju europejskiej cywilizacji i kultury, a tym samym miejsca w nich Kościoła, stanowiącego naturalną przestrzeń kulturową i wyrazową dla muzyki organowej.

Na bibliografię pracy doktorskiej składa się 30 pozycji literatury przedmiotu, z których 28 to publikacje francusko – i niemieckojęzyczne. Konsekwencją tytułowego zagadnienia, pozycje bibliograficzne zawierają wyłącznie te, które dotyczą improwizacji organowej szkoły francuskiej.

W spisie bibliografii znajdują się także trzy partytury: *Récit pour orgue* Thierry'ego Escaicha (wyd.: G. Billaudot, Paryż 1995), *Prologue et Noël varié* Pierre'a Pincemaille'a (wyd.: Delatour France, 2007) i *Cinq improvisations pour orgue...* Charlesa Tournemire'a (wyd.: Durand, 1958). Ostatnią częścią bibliografii są nagrania płytowe, których repertuar odnosi się bezpośrednio do meritum zagadnienia przewodu doktorskiego.

Bibliografia została sporządzona w sposób prawidłowy, jej opisy pozostają w związku z przypisami, które czytelnik znajduje w treści dysertacji.

Treść pracy doktorskiej Pana Martina Gregoriusa stanowi w przeważającej części rozwinięcie zagadnienia określonego w jej tytule (brakuje w nim wskazania na umieszczenie w treści i w programie nagrania własnych improwizacji). Pod względem podjętej tematyki stanowi opis dzieła artystycznego, dołączonego doń w postaci rejestracji fonograficznej. Praca została napisana w sposób komunikatywny, jeśli chodzi o zasady poprawnej polszczyzny. Jej atrybutem jest także staranna forma redakcyjna i edytorska. Tym samym spełnia wymogi merytoryczne i formalne pracy doktorskiej, będącej w tym przypadku formą opisu dzieła artystycznego, przedstawionego do oceny w przewodzie doktorskim.

Ocena dzieła artystycznego

Na program dzieła artystycznego, w postaci rejestracji fonograficznej na płycie CD, powstałego na użytek przewodu doktorskiego Pana Martina Gregoriusa, składają się następujące opisy: *Improvisations pour orgue reconstituées par Maurice Durufle: III – Improvisation sur le Te Deum i II – Cantilène improvisée* Charlesa Tournemire'a, *Prologue et Noël varié* Pierre'a Pincemaille'a, *Récit pour orgue* Thierry'ego Escaicha, a także *Improwizowane Preludium i podwójna fuga na temat Kyrie XI z Mszy gregoriańskiej Orbis factor* oraz *Improwizowana Suita symfoniczna Ad honorem Beata Maria Virgine*, składająca się z czterech części: *Stabat Mater (Grave)*, *Regina coeli (Scherzo)*, *Ave Maria (Cantabile)*, *Salve Regina (Finale)*, autorstwa Doktoranta. Nagranie dokonane zostało na wielkich organach firmy Fleiter / Waltershausen (pisownia w pracy: Walterhausen (?)) w katedrze w Billerbeck w Nadrenii – Północnej Westfalii w Niemczech. W opisie nagrania, zawartym na stronie 2 pracy doktorskiej, podana jest data rejestracji 3 marca 2017 roku. Realizacji nagrania dokonał Winfried Hyronimus, specjalista w zakresie reżyserii dźwięku z Hochschule für

Musik Detmold. Czas trwania muzyki zarejestrowanej na płycie wynosi 63 minuty 39 sekund. Interpretatorem wszystkich zarejestrowanych na płycie utworów i improwizacji jest mgr Martin Gregorius.

Wykonania kompozycji Pierre'a Pincemaille'a i Thierry'ego Escaicha są zgodne z tekstem nutowym oraz z jego didaskaliami dotyczącymi interpretacji, który został dołączony do dokumentacji. Brak jest tekstu nutowego kompozycji Tournemire'a, ale i w przypadku tych utworów nie pojawiają się błędy tekstowe w ich interpretacji (por. wyd. Durand, Paryż, 1958). Kreacje artystyczne przedmiotowych utworów są także w pełni satysfakcjonujące. Improwizacji autorstwa Doktoranta wysłuchałem tylko raz, zachowując tym samym ideę sztuki improwizacji jako bytu muzycznego jednorazowego i niepowtarzalnego w swej formie i treści. Pod względem wybranych do improwizacji form i stylistyki brzmieniowej improwizacje zaprezentowane przez mgr. Martina Gregoriusa „przenoszą” słuchacza w świat francuskiej symfoniki organowej, ukazując konsekwentnie realizowaną polifonię kształtującą charakterystyczne dla współczesnej francuskiej organistyki współbrzmienia i przestrzenie harmoniczne. Wybrane jako tematy improwizacji cytaty z literatury chorału gregoriańskiego oraz ich modyfikacje melodyczne i rytmiczne ukazane na różne sposoby, wraz z kontekstami harmonicznymi, w sposób jednoznaczny i zgodny z opisem stanowią o programie kolejnych improwizacji. Atutem improwizacji jest czytelność form, określonych w tytułach każdej z nich, zarówno w ujęciu cyklicznym, jak też poszczególnych ich części. Autor i wykonawca improwizacji z wyczuciem czasowym eksploruje poszczególne pomysły melodyczne, rytmiczne i harmoniczne, co dotyczy zwłaszcza form swobodnych w zaprezentowanych indeksach. Dzięki temu wyczuciu czasu i „zapotrzebowaniu” na daną muzyczną myśl, w improwizowanej grze Doktoranta sprawdza się niebagatelna dla gry „ex tempore” zasada, która mówi, iż lepiej zagrać o wiele za mało, niż można, aniżeli o nieco za dużo... Istotnym dla pozytywnego wrażenia estetycznego, które stało się moim udziałem po wysłuchaniu nagrania jest fakt, iż Wykonawca nie epatuje w improwizowanych formach dynamiką brzmienia forte i kolejnych jego stopni. Nie trudno bowiem byłoby pójść tą drogą rejestracji, mając do dyspozycji instrument, który w połączeniu z organami chórowymi katedry w Billerbeck dysponuje blisko stu głosami i do tego jeszcze licznymi połączeniami oktawowymi pomiędzy poszczególnymi sekcjami i w obrębie każdej z nich. W przypadku gry pana Gregoriusa dzieje się wręcz odwrotnie. Młody artysta kształtuje poszczególne plany brzmieniowe w sposób wielce przemyślany, subtelny (brzmienie głosów fletowych!), z tak zwanym smakiem artystycznym, z wyczuciem, delikatnością i przejrzystością rozplanowując ich dynamikę i agogikę w przestrzeni świątyni. Doktorant stroni także od brylowania błyskotliwą wirtuozerią, którą z pewnością dysponuje. Nie znajdziemy w Jego grze zbędnego blichtru. Taki sposób improwizowania działa z korzyścią na rzecz czytelności formy muzycznej i jej istotnych komponentów formalnych. Ma także niebagatelne znaczenie dla tworzenia artystycznej wyrazowości muzycznej narracji.

Właściwym dla estetyki wybranej do nagrania literatury organowej oraz z pewnością inspirującym do improwizowania w stylu współczesnej francuskiej szkoły organowej, okazał się wybór instrumentu, dokonany przez Doktoranta. Brzmienie organów Fleitera/Waltershausena w katedrze w Billerbeck, ukazane w nagraniu, w pełni potwierdza ich francuską – symfoniczną „zdolność” brzmieniową, wynikającą z opisu dyspozycji. Zważywszy na przewagę w zarejestrowanej na płycie muzyce dynamiki piano, mezzopiano i mezzoforte, z korzyścią dla jej odbioru byłoby nieznaczne zwiększenie wolumenu nagrania, co z kolei pozwoliłoby słuchaczowi w jeszcze bardziej komfortowy sposób delektować się subtelnością brzmienia zaproponowanej przez Pana Gregoriusa rejestracji.

Konkluzja

Pan Martin Gregorius przystępuje do przewodu doktorskiego w wieku zaledwie 26 lat. Skromny katalog koncertowy i bagaż dorobku naukowego młodego wirtuoza będą z pewnością coraz bardziej obfite w nowe, istotne dla Jego artystycznej biografii fakty, potwierdzające słuszność nadania Panu Martinowi Gregoriusowi tytułu doktora sztuk muzycznych. Ukazana w dotychczasowym biogramie Doktoranta chęć poznania i kształcenia, daleko wykraczająca poza regularny tok studiów w macierzystej uczelni, zasługuje na docenienie. Sukcesy Doktoranta odniesione w międzynarodowych konkursach improwizacji organowej,

potwierdzone autorytetami światowych luminarzy tej sztuki, uwiarygodniają predyspozycje i dotychczas zdobyte ponadprzeciętne umiejętności Pana Gregoriusa w tej dziedzinie muzyki. Dzieło artystyczne w postaci nagrania płytowego, przedstawione na rzecz realizacji przewodu doktorskiego, posiada wysoką jakość artystyczną. Jego opis w postaci pracy teoretycznej został sporządzony w sposób merytoryczny, wyczerpujący i staranny. Podjęcie w przewodzie doktorskim tematyki improwizacji organowej jest cenną wartością dla polskiej organistyki. Sztuka ta jeszcze do niedawna była znikomo obecna w procesie kształcenia wirtuozów organów i muzyków kościelnych w naszym kraju. Sytuacja w tym zakresie uległa w minionych kilkunastu latach znaczącej poprawie, czego przykład stanowią coraz bardziej profesjonalne i zgodne z kierunkami nauki w Niemczech czy we Francji programy nauczania improwizacji organowej w szkołach muzycznych stopnia średniego i w akademiach muzycznych. Nasi studenci i dyplomanci coraz częściej podejmują studia uzupełniające w zakresie improwizacji organowej. Nie bez znaczenia są także coraz obficie pojawiające się w programach koncertowych polskich organistów, szczególnie młodego pokolenia, formy improwizowane. Każdy kolejny przyczynek do promocji sztuki improwizacji poszerzający wiedzę i umiejętności rodzimej społeczności organowej w tej dziedzinie, jest jak najbardziej oczekiwany i pożądanym. W tym kontekście tematykę przewodu doktorskiego oraz formę jej realizacji artystycznej i wypowiedzi teoretycznej postrzegam jako wielce wartościową, merytorycznie uzasadnioną i celową, zrealizowaną w sposób interesujący i prawidłowy. Francuska szkoła improwizacji organowej stanowi najdoskonalszy przykład troski o podtrzymanie z pietyzmem tradycji oraz zdolności do jej kontynuacji i rozwoju w wymiarze współczesnym. Ze wszelkich miar godzi się więc, aby jej historyczne zdobycze i trwałe wartości, także te, wnoszone obecnie do światowej organistyki przez czołowych przedstawicieli francuskich improwizatorów: Pierre'a Pincemaille'a i Thierry'ego Escaicha, były poznawane, naśladowane oraz aby stanowiły inspirację do wszechstronnego rozwoju artystycznego, intelektualnego i do praktykowania także przez młodych polskich organistów. W ten sposób postrzegam znaczącą wartość problematyki i interesującą formę jej rozwinięcia w postaci dzieła artystycznego i w jego opisie, przedstawionych przez mgr. Martina Gregoriusa na rzecz przewodu doktorskiego. Uzasadniona jest nadzieja, iż z biegiem czasu i wzbogacania artystycznej dojrzałości o nowe doświadczenia, wartości i inspiracje, Doktorant wypracuje w pełni własny, osobisty sposób i styl improwizowanej wypowiedzi muzycznej, najbardziej osobliwy dla Jego wrażliwości i Jemu wyłącznie właściwy – tak, jak uczynili to Jego mistrzowie: Pierre Pincemaille i Thierry Escaich.

W swoim świadczeniu artystycznym i w pracy teoretycznej, będącej opisem dzieła artystycznego, mgr Martin Gregorius spełnił bez zastrzeżeń wymogi stawiane przez ustawodawcę, kwalifikujące do otrzymania tytułu doktora sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej Instrumentalistyka.

Działając na podstawie art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz 1 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora, **pracę doktorską wraz z dziełem artystycznym pana mgr. Martina Gregoriusa przyjmuję.**

Marek Stefaniak